

Tbilisi ziet het licht

De Georgische hoofdstad Tbilisi is in de ban van licht en de Nederlandse lichtontwerper Marco de Boer vaart daar wel bij. Hij was onlangs nauw betrokken bij het aanbrengen van de buitenverlichting van het nieuwe presidentiële paleis. Dat was alweer zijn derde opdracht in Tbilisi; met de vierde is hij inmiddels druk aan het werk. Auteur: Eric Weustink.

Marco de Boer is al 25 jaar actief als lichtontwerper. Ooit begonnen met podium- en decorverlichting verlegde De Boer eind jaren tachtig het accent min of meer per ongeluk naar de buitenverlichting. De enthousiaste reacties van de mensen op de buitenverlichting van de oude zilverfabriek in Voorschoten deden hem beseffen dat daar een gat in de markt lag. Tal van aansprekende projecten volgden, waaronder het voormalige hoofdkantoor van KPN in Den Haag, de Amsterdam Arena, het stadhuis van

Rotterdam, de Bijenkorf in Amsterdam en de hoofdkantoren van Douwe Egberts en Fortis.

Zijn eigen bedrijf Primo Exposures in Hillegom runt De Boer ondertussen met vijf medewerkers. En nu is hij onder meer volop actief in Georgië. Misschien wel tot zijn eigen verbazing. De projecten daar heeft hij te danken aan de Franse lichtontwerper Philippe Martinaud. "We kennen elkaar uit onze rock 'n roll-periode", vertelt De Boer. "Ons eerste contact dateert van zeker 20 jaar geleden.

Philippe verlichtte net als ik podia voor mode- en productpresentaties. Samen hebben we ooit de Eiffeltoren verlicht bij een concert van Jean Michelle Jarre. Een fantastische herinnering is dat." Martinaud heeft goede contacten in Georgië, waar de regering onder aanvoering van president Michail Saakasjvili druk bezig is Tbilisi te ontwikkelen tot een moderne stad. Het oude gedeelte van de stad wordt verbonden met het nieuwe gedeelte, waarbij Westerse inbreng met graagte worden omarmd. Zoals die van De Boer

'Met de hedendaagse LED-techniek kun je een architectonisch ontwerp versterken'

en Martinaud. Samen verlichtten de twee al een 275 meter hoge televisietoren en het ministerie van Binnenlandse Zaken. Dat viel bij de Georgiërs kennelijk zo in de smaak dat ze ook het prestigieuze nieuwe presidentiële paleis voor hun rekening mochten nemen.

In hun samenwerking is er stevast de zelfde rolverdeling: Martinaud bedenkt welke uitstraling het project moet hebben en maakt het voorlopige ontwerp. De Boer transformeert de schetsen van zijn Franse collega in een definitief ontwerp en vult

het in met de toe te passen materialen. Bij het paleis, dat door kenners wel wordt omschreven als een combinatie van het Witte Huis in Washington en de Rijksdag in Berlijn, is gekozen voor een ingetogen uitstraling. "Dat is onze Europese manier van uitlichten", zegt De Boer. "We zitten hoofdzakelijk in de wittinten. Met al die felle en kleurige verlichting zijn we eigenlijk wel klaar."

Een statig bouwwerk als een paleis is iets bijzonders, maar eigenlijk ook weer niet. "Het uitgangspunt is altijd dat je kijkt

hoe je met verlichting de architectuur het beste tot zijn recht kunt laten komen”, weet De Boer. “Ongeacht de aard van het bouwwerk.” Een belangrijk onderdeel was in dit geval het wapenschild van Georgië in de tympaan. [een tympaan is een muurpaneel, aangebracht boven een ingang van een voornaam gebouw, red.] De tympaan met het wapen is middels vijftien Rena Led Lines verlicht. De intensiteit en de kleurtemperatuur zijn hier instelbaar. Dat was nodig om de kleurenbalans goed te krijgen tussen de conventionele lichtbronnen en de LED verlichting. De Boer: “Deze balans hebben we eenmalig ingesteld en daarmee is het goed. Een mooi aspect van LED is dat je er bijna alle kleurtemperaturen mee kunt maken. In ieder geval alle temperaturen die wij nodig hadden.” Onder het logo is de kleurtemperatuur iets harder, zodat deze goed in balans is met de gevelaanstraling en de aanlichting van de pilaren. Samen maakt dat een mooi plaatje.

Voor het wapenschild zijn ook nog drie Philips Proflood armaturen gebruikt.

“Dit zijn zogeheten kaderspots, vrij unieke apparaten. Er zitten messen in waarmee je het licht mooi kunt snijden. De apparaten zijn goed scherp te stellen, zodat het schild precies is afgekaderd.”

De aanstraling van de gevel vanaf de begane grond geschiedt middels tachtig asymmetrische Bega grondinbouw-armaturen met speciaal kleurcorrectieglas. Op de kolommen schijnt iets kouder wit licht, waardoor het geheel ook hier mooi in balans is. Bij deze armaturen liep De Boer tegen problemen aan, doordat de bouw van het paleis al in volle gang was, toen hij er aan het werk mocht. Wat dat betreft is het op de zuidelijke Kaukasus niet veel anders dan in Nederland: buitenverlichting wordt nog vaak gezien als een noodzakelijk kwaad, een sluitpost. “Maar pas op”, zegt De Boer, “Dat is wel aan het veranderen. Het besef groeit dat je zeker met de hedendaagse LED-techniek een architectonisch ontwerp kunt versterken. De mogelijkheden nemen gigantisch toe.”

In de ideale situatie houdt de architect

in zijn ontwerp al rekening met het aanbrengen van buitenverlichting. Dan is het mogelijk om ook op minder toegankelijke plaatsen licht aan te brengen en het verdekt of in een klein in- of uitbouwteje te plaatsen. Daarvan was in het paleis geen sprake. De vloeren waren al gestort, waardoor de armaturen niet echt diep de grond in konden. Daarom is gekozen voor de Bega armaturen. Die hebben een diepte van slechts 12 centimeter, daar waar andere wel 30 tot 40 centimeter diep zijn.

De uitbouw van de vierde verdieping is verlicht middels veertig Rena Led Lines [tijdens het maken van de foto's was dit gedeelte nog niet geïnstalleerd, red.]. Deze heeft De Boer speciaal laten maken. Er zijn speciale filters en lenzen gebruikt, zodat een mooie wash is ontstaan. Voor de Dome (de koepel) zijn ruim zevenhonderd custom build Rena 2-kanaals LED armaturen ontwikkeld. Het lichtbeeld is dynamisch en varieert tussen 2.700 en 5.600 Kelvin. Eén en ander wordt middels Pharos-controllers

Het volgende project van Primo Exposures in Tbilisi: het aanlichten van de zogenoemde 'Bridge of Peace'.

aangestuurd. “Er draaien vier programma's van ieder een kwartier. Op elk hele uur maakt het licht een dansje. Heel subtiel. Je moet het bijna weten om het te zien.” Ook bij de Dome moest De Boer er rekening mee houden dat de bouw al vergevorderd was. “Aangezien het niet was toegestaan in de constructie te boren of te schroeven, hebben wij speciale beugels ontwikkeld voor de bevestiging van de armaturen. De beugels zijn zo ontworpen dat ze krasvrij gemonteerd kunnen worden en de armaturen nog stelbaar zijn. Ook het wegwerken van bekabeling en randapparatuur was een uitdaging. Die diende eveneens gemonteerd te worden zonder schroeven of boren. Daarnaast moest al het materiaal UV- en hittebestendig zijn in verband met de omstandigheden in de Dome. Om het licht op de juiste plek te krijgen en spillicht te beperken, hebben wij gewerkt met verschillende optieken per armatuur.”

'Buitenverlichting wordt nog vaak gezien als een noodzakelijk kwaad'

De Boer blikt tevreden terug op het project, al noemt hij het wel een energievretend karwei. Dat kwam vooral door de tijdsdruk. Alles moest binnen 9 maanden klaar zijn, van de eerste schets tot oplevering. Dat is gelukt, maar de zomervakantie is er bij ingeschoten en eigenlijk was er nergens anders meer tijd voor. De Hillegomse lichtontwerper klaagt echter niet. Hij is blij met de uitdagende opdrachten uit Georgië, zeker in deze tijd van recessie. **Het nieuwste project is nog spannender dan het paleis. Het betreft het verlichten van de door Italiaanse ontwerpers ontworpen 'Bridge of Peace'. Het fraai geconstrueerde dak van deze brug heeft een lengte van zo'n 80 meter en het totale loopgebied bestrijkt ongeveer 160 meter.** De Boer gaat zorgen voor dynamische LED-verlichting, die met de mensen die de brug passeren mee beweegt. “Qua creativiteit erg uitdagend”, aldus De Boer, die ook hier weer enige tijdsdruk voelt. Op 1 mei moet alles namelijk al klaar zijn...

www.primo.nl
www.rena.nl
www.philips.nl
www.bega.com

Column

Rolverdeling

Werken met licht, kleur en schaduw is het mooiste wat er is en nog altijd is ieder project een nieuwe reis die we samen met de opdrachtgever afleggen. Regelmatig vallen er bepaalde zaken op wanneer er voor het eerst met een potentiële opdrachtgever gesproken wordt. Opmerkingen zoals 'wat komt er veel bij kijken' en 'wat is het duur' kennen we allemaal. Nog opvallender vind ik om te zien hoe we met de klant omgaan. Hoe reageren we op de wensen, verlangens en eisen van de opdrachtgever? Vaak hoor ik dat collega's meteen met een voorstel komen. Zo van: 'dit doen we altijd op deze manier dus zo moet het'. Of ze lopen meteen naar de boekenkast en halen er twintig boeken uit. Kiest u maar, opdrachtgever!

Volgens mij worden er op de genoemde wijze enkele cruciale stappen overgeslagen. Een opdrachtgever heeft vaak nog niet echt helder wat er gevraagd wordt. Het luisteren naar de opdrachtgever en jezelf verdiepen in zijn situatie is daarom echt belangrijk. Niet meteen over armaturen beginnen te praten, want dat is in het begin van het proces niet van belang! Wij kiezen ervoor om in de conceptfase van het project veel aandacht aan het inventariseren te geven. Daarna wordt de opdrachtgever bijgepraat over de mogelijkheden en onmogelijkheden van licht en verlichten. Hierna praten we over wat wel te verlichten, wat niet en wat een beetje. En pas helemaal aan het einde van het traject doen we een voorstel hoe we denken het lichtconcept met lichttools te kunnen verwezenlijken. Van concept naar het voorlopige ontwerp en daarna naar het definitieve ontwerp. Probeer dus niet meteen naar het definitieve ontwerp te springen!

Uiteraard willen de collega's die in de handelsketen werkzaam zijn zo veel mogelijk van hun producten verkopen. Prima, want dat is het bestaansrecht van een projectverlichter en een fabrikant. Hun rendement komt uit de levering van producten. Alle spelers zijn nodig; de fabrikant die prachtige producten maakt, de projectverlichter die distributie en technisch advies geeft en de lichtontwerper die creatieve en originele ontwerpen verzorgt. Indien we allemaal samenwerken, onze eigen rol goed uitoefenen en niet op de stoel van een ander gaan zitten, is er meer dan voldoende brood (met beleg) voor ons allemaal. Wie dit erkent, is een echte professional!

Berry van Egten
De auteur is directeur van Berlux Lichtarchitectuur

Bij het aanlichten van het presidentieel paleis maakte Marco de Boer voornamelijk gebruik van wittinten. “Met al die felle en kleurige verlichting zijn we eigenlijk wel klaar.”